

УДК 343.163

Р. С. Брухаль
здобувач Університету сучасних знань

ОСОБЛИВОСТІ ПОДАННЯ КЛОПОТАННЯ ПРО ЗДІЙСНЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Сьогоднішні фундаментальні зміни в соціально-політичних та юридично-правових умовах життя суспільства і держави створили всі умови для реформування системи кримінальної юстиції у напрямі її демократизації, гуманізації, посилення захисту прав і свобод людини відповідно до вимог міжнародних правових актів і зобов'язань нашої держави перед європейським та світовим співтовариством. Сучасне кримінальне процесуальне законодавство в останні роки зазнало суттєвих змін, які були спрямовані на реалізацію вимог Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Зокрема, це стосується забезпечення прав учасників кримінального судочинства, розширення змагальності сторін, прав потерпілого, усунення обвинувального ухилу в діяльності суду та ін.

Поряд з тим, необхідно визнати, що існуюча система кримінального судочинства України не повною мірою відповідає новим суспільним відносинам, не забезпечує в повній мірі ефективного захисту громадян, суспільства та держави від злочинних посягань.

Часто є випадки, коли підозрюваний (обвинувачений) переховується від органів досудового розслідування чи суду за кордоном, чим перешкоджає здійсненню правосуддя, наслідком чого є непритягнення до належної відповідальності винних осіб і беззахисності потерпілого. Вирішенню цієї проблеми сприяє активна позиція органів досудового розслідування та суду в частині використання «нових» процесуальних форм, зокрема спеціального кримінального провадження.

Зазначений інститут, відповідно до КПК України 2012 р., достатньо не досліджено. Водночас інститут «заочного» провадження вивчали такі вчені: М. Я. Вікут, А. О. Замченко, Ю. В. Навроцька, С. Я. Фурса, І. І. Черних, І. В. Уткіна та ін. Однак їх праці здебільшого стосувалися цивільного судочинства.

Метою пропонованої увазі статті є вивчення процесуального порядку подання клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування щодо осіб, які перебувають на тимчасово окупованій території України чи території проведення АТО.

Окреслимо приблизний алгоритм дій прокурора під час здійснення спеціального досудового розслідування щодо підозрюваного, обвинуваченого на тимчасово окупованій території України або в районі проведення АТО.

1. Відповідно до вимог ст. 214 КПК України, досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до ЄРДР [1; 2; 3]. Це відбувається згідно з Положенням про порядок ведення ЄРДР, затвердженого наказом Генерального прокурора України від 17 серпня 2012 р. № 69 [3].

Варто зазначити, що слідчий невідкладно в письмовій формі повідомляє керівникові органу прокуратури (прокурора) про початок досудового розслідування, підставу початку досудового розслідування та інші відомості, передбачені ч. 5 ст. 214 КПК України.

Слідчого, який здійснюватиме досудове розслідування, визначає керівник органу досудового розслідування. Здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до реєстру або без такого внесення не допускається. Огляд місця події в невідкладних випадках може бути проведено до внесення відомостей до ЄРДР, що здійснюється негайно після завершення огляду.

Якщо відомості про кримінальне правопорушення до ЄРДР вніс прокурор, він зобов'язаний невідкладно, але не пізніше наступного дня, з дотриманням правил підслідності передати наявні в нього матеріали до органу досудового розслідування, доручивши проведення досудового розслідування.

2. Визначають підслідність кримінального провадження відповідно до ст. 216 КПК України (за необхідності матеріали кримінального провадження передають відповідно до підслідності) або відповідно до ст. 12 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» – якщо підозрюваний, обвинувачений уже перебуває на тимчасово окупованій території України чи території проведення АТО [закон].

3. За необхідності матеріали досудового розслідування можуть об'єднувати або виділяти в окреме провадження, згідно зі ст. 217 КПК України.

4. Проводять першочергові та подальші слідчі (розшукові) дії, а також необхідні негласні слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії.

5. Якщо є підстави для здійснення спеціального досудового розслідування (учинення злочину, визначеного в ч. 2 ст. 297–1 КПК України; підозрюваний, обвинувачений, крім неповнолітнього, переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності; підозрюваний, обвинувачений ухилився від явки

на виклик слідчого (прокурора) чи судовий виклик слідчого судді, суду (неприбуття на виклик без поважної причини більш двічі); оголошений у розшук; перебуває на тимчасово окупованій території України або в районі проведення АТО) слідчий (прокурор) забезпечує його проведення. Він готує клопотання про здійснення такого розслідування відповідно до вимог ст. 297–2 КПК України (із зазначенням статей законів) та погоджує його з прокурором (клопотання може бути підготовлено прокурором).

Вимоги до змісту клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування передбачено в ст. 297–2 КПК України. До клопотання може бути додано матеріали, котрі містять відомості, що підтверджують необхідність початку спеціального досудового розслідування щодо відповідної особи, список свідків, яких слідчий (прокурор) вважає за необхідне допитати під час розгляду клопотання, витяг з ЄРДР, копії процесуальних документів, які підтверджують, що підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухиляння від кримінальної відповідальності, а також щодо оголошення особи в розшук та ін.

6. Клопотання передають слідчому судді суду, визначеного відповідно до ст. 12 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» для прийняття відповідного рішення [4].

7. Клопотання розглядають за участі особи, яка подала клопотання (слідчого або прокурора) та захисника. Так, слідчий (прокурор) має залучити захисника підозрюваного (обвинуваченого) для участі в кримінальному провадженні, якщо останній сам цього не зробив. Якщо слідчий не залучив захисника, то слідчий суддя вживає необхідних заходів для залучення захисника. Відповідно до п. 8 ч. 2 ст. 52 КПК України, щодо осіб, стосовно яких здійснюється спеціальне досудове розслідування або спеціальне судове провадження, участь захисника є обов'язковою з моменту прийняття відповідного процесуального рішення.

Відповідно до ст. 45 КПК України, захисником є адвокат, який здійснює захист підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, а також особи, відносно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію). Захисником не може бути адвокат, відомості про якого не внесено до Єдиного реєстру адвокатів України або стосовно якого в цьому реєстрі наявні відомості про зупинення або припинення права на зайняття адвокатською діяльністю.

Відповідно до ч. 3 та 4 ст. 49 КПК України, слідчий (прокурор) виносить постанову, а слідчий суддя та суд постановляють ухвалу, якою

доручають відповідному органу (установі), уповноваженому законом на надання безоплатної правової допомоги, призначити адвоката для здійснення захисту за призначенням та забезпечити його прибуття в зазначені в постанові (ухвалі) час і місце для участі в кримінальному провадженні. Постанову (ухвалу) про призначення адвоката негайно направляють відповідному органу (установі), уповноваженому законом на надання безоплатної правової допомоги. Цей документ є обов'язковим для негайного виконання. Невиконання, неналежне або несвоєчасне виконання постанови (ухвали) про доручення призначити адвоката передбачають відповідальність, визначену законом.

8. Клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування розглядають слідчий суддя не пізніше десяти днів із дня його надходження до суду за участі особи, яка подала клопотання, та захисника. Слідчий суддя приймає одне з таких рішень: повертає клопотання (ч. 2 ст. 297–3 КПК України), якщо воно складено без дотримання вимог ст. 297–2 КПК України, відмовляє в задоволенні клопотання або задовольняє його (ст. 297–4 КПК України). Усі рішення оформляються відповідною ухвалою слідчого судді.

Розгляд слідчим суддею клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування полягає в тому, що він знайомиться з його змістом, досліджує копії матеріалів, які додано до клопотання та якими слідчий (прокурор) обґрунтовує потребу здійснення спеціального досудового розслідування, а також у разі необхідності може безпосередньо заслухати доводи особи, яка подала клопотання, захисника та свідків.

Якщо клопотання не відповідає вимогам ст. 297–2 КПК України, то слідчий суддя повертає його прокуророві (слідчому), про що постановляє відповідну ухвалу.

Вирішуючи питання про здійснення спеціального досудового розслідування, слідчий суддя повинен переконатись у наявності фактичних підстав для прийняття такого рішення.

Слідчий суддя зобов'язаний постановити вмотивоване та обґрунтоване рішення, тому він повинен урахувати всі обставини, що мають значення для вирішення клопотання. Виконання цього обов'язку не залежить від волі інших осіб. Це публічний обов'язок слідчого судді, який впливає із сутності правосуддя як специфічної форми діяльності органів публічної влади. Тому під час розгляду клопотання, відповідно до ч. 3 ст. 297–3 КПК України, слідчий суддя має право за клопотанням сторін кримінального провадження або за власної ініціативи заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення питання про здійснення спеціального досудового розслідування.

Відповідно до ч. 1 ст. 297–4 КПК України, слідчий суддя відмовляє в задоволенні клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування, якщо прокурор (слідчий) не доведе, що підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук (розшук у разі спеціального досудового розслідування щодо підозрюваного, обвинуваченого, який перебуває на тимчасово окупованій території України або в районі проведення АТО).

Якщо в справі декілька підозрюваних, слідчий суддя постановляє ухвалу лише стосовно тих підозрюваних, щодо яких існують обставини, передбачені ч. 2 ст. 297–1 КПК України.

9. Якщо слідчий суддя повернув клопотання, сформульоване без дотримання вимог ст. 297–2 КПК України, то слідчий може скласти інше клопотання, усуваючи всі недоліки, погодити з прокурором та знову передати до суду.

Якщо слідчий суддя відмовив у задоволенні клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування, досудове розслідування здійснюється далі згідно із загальними правилами.

Повторне звернення з клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування до слідчого судді в одному кримінальному провадженні (у межах якого постановлено ухвалу про відмову в задоволенні клопотання або ухвалу про задоволення клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування) не допускається, крім випадків наявності нових обставин, які підтверджують, що підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук.

Копія ухвали надсилається прокурору, слідчому та захисникові.

10. Відповідно до п. 12 ч. 1. ст. 309 КПК України, ухвалу про відмову в здійсненні спеціального досудового розслідування під час досудового розслідування можна оскаржити. Згідно зі ст. 310 КПК України, оскарження ухвал слідчого судді відбувається в апеляційному порядку.

11. Якщо слідчий суддя постановив ухвалу про здійснення спеціального досудового розслідування, слідчий має невідкладно здійснити такі процесуальні дії:

а) протягом 24 год внести відомості про здійснення спеціального досудового розслідування до ЄРДР;

б) у разі здійснення спеціального досудового розслідування – надіслати повістку про виклик

підозрюваного (за останнім відомим місцем його проживання чи перебування), обов'язково опублікувавши в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження (наприклад у газеті «Урядовий кур'єр») та на офіційних веб-сайтах органів, що здійснюють досудове розслідування.

Після того, як повістку про виклик опубліковано в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження, підозрюваний вважається належним чином ознайомленим з її змістом.

12. Під час здійснення спеціального досудового розслідування всі копії процесуальних документів, що підлягають врученню підозрюваному, обвинуваченому, надсилаються захисникові.

13. У подальшому проводять усі процесуальні дії відповідно до загальних правил досудового розслідування, з обов'язковим урахуванням вимог глави 24–1 КПК України.

Окремі процесуальні дії, що вимагають присутності чи сповіщення підозрюваного, обвинуваченого, проводять у присутності чи зі сповіщенням захисника підозрюваного. Це дає змогу забезпечити дотримання прав і законних інтересів підозрюваних, які можуть бути обмежені або порушені.

14. Якщо підстави для постановлення слідчим суддею ухвали про спеціальне досудове розслідування перестали існувати, подальше досудове розслідування здійснюється згідно із загальними правилами.

15. Спеціальне досудове розслідування злочинів повинно бути закінчено згідно із загальними строками досудового розслідування, відповідно до ст. 219 КПК України.

16. Після направлення прокурором обвинувального акта, слідчий суддя може винести ухвалу про проведення спеціального судового провадження.

Література

1. Інструкція про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події [Електронний ресурс]: наказ МВС України від 6 груд. 2015 р. № 1377. URL: <http://www.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]: Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <http://www.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

3. Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань [Електронний ресурс]: наказ Генерального прокурора України від 17 серп. 2012 р. № 69. URL: <http://www.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

4. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15 квіт. 2014 р. № 1207-VII // Відомості Верховної Ради України. 2014. № 39. Ст. 2011.

Анотація

Брухаль Р. С. Особливості подання клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування у кримінальному провадженні. – Стаття.

У статті розглядається процесуальний порядок подання клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування щодо підозрюваного, обвинуваченого на тимчасово окупованій території України або в районі проведення АТО. На основі сказаного сформовано алгоритм дій прокурора під час здійснення спеціального досудового розслідування щодо підозрюваного, обвинуваченого на тимчасово окупованій території України або в районі проведення АТО.

Ключові слова: кримінальне провадження, досудове розслідування, алгоритм, прокурор, клопотання, спеціальне досудове розслідування, слідчий суддя.

Аннотация

Брухаль Р. С. Особенности подачи ходатайства о проведении специального досудебного расследования в уголовном производстве. – Статья.

В статье рассматривается процессуальный порядок подачи ходатайства о проведении специального досудебного расследования в отношении подозреваемого, обвиняемого на временно оккупированной террито-

рии Украины или в районе проведения АТО. На основе сказанного сформирован алгоритм действий прокурора при осуществлении специального досудебного расследования в отношении подозреваемого, обвиняемого на временно оккупированной территории Украины или в районе проведения АТО.

Ключевые слова: уголовное производство, досудебное расследование, алгоритм, прокурор, ходатайства, специальное досудебное расследование, следственный судья.

Summary

Brukhal R. S. The peculiarities of filing a request for special pre-trial investigation in criminal proceedings. – Article.

The article deals with the procedural procedure for filing a petition for conducting a special pre-trial investigation against a suspect accused in the temporarily occupied territory of Ukraine or in the area of ATO. On the basis of the above, an algorithm of actions of the prosecutor in carrying out a special pre-trial investigation against a suspect accused in the temporarily occupied territory of Ukraine or in the area of ATO was formed.

Key words: criminal proceeding, pre-trial investigation, algorithm, prosecutor, motions, special pre-trial investigation, investigative judge.